

DAGEN VAN VERLATING

Elena Ferrante

Dagen van verlating

Vertaald door Marieke van Laake

WERELDBIBLIOTHEEK · AMSTERDAM

Eerste druk 2003

Tweede druk 2015

Oorspronkelijke titel *I giorni dell'abbandono*

© 2002 Edizioni e/o

© 2003 Nederlandse vertaling Marieke van Laake /

Uitgeverij Wereldbibliotheek

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Karin van der Meer

Foto omslag © Arcangel

NUR 302

ISBN 978 90 284 2662 7

www.wereldbibliotheek.nl

Op een middag in april, vlak na het eten, kondigde mijn man aan dat hij bij me weg wilde. Hij vertelde me dat terwijl we de tafel afruimden. De kinderen zaten als gewoonlijk in hun kamer te ruziën, de hond lag grommend naast de verwarming te dromen. Hij zei dat hij zich verward voelde, dat hij het soms te kwaad had en zich dan moe voelde en ontevreden, en misschien ook wel laf. Hij had het uitgebreid over ons huwelijk dat vijftien jaar had geduurd, over de kinderen, en gaf toe dat hij hun niets te verwijten had en mij evenmin. Hij gedroeg zich beheerst, zoals altijd, afgezien van een overdreven gebaar met zijn rechterhand toen hij met een kinderlijke trek op zijn gezicht uitlegde dat zachte stemmen, als een fluistering bijna, hem naar elders dreven.

De hele nacht lag ik overmand door verdriet in het grote bed na te denken. Hoe ik de afgelopen perioden van onze relatie ook afzocht, het lukte me niet er werkelijke tekenen van een crisis in te ontdekken. Ik kende hem goed, ik wist dat hij een man van bedaarde emoties was, ons huis en de rituelen van ons gezin waren onontbeerlijk voor hem. We praatten over alles, we vonden het nog steeds fijn elkaar in de armen te nemen, elkaar te kussen, en soms kon hij zo geestig zijn dat hij me tot tranen toe aan het lachen maakte. Het leek me onmogelijk dat hij echt weg wilde gaan. Toen ik vervolgens bedacht dat hij niet één van de dingen waaraan hij gehecht was had meegenomen en dat hij zelfs de kinderen geen gedag had gezegd, wist ik zeker dat er niets ernstigs aan de hand was. Hij maakte zo'n periode door waarover je wel in boeken leest, wanneer iemand zomaar op een buitensporige manier reageert op de gewone ontevredenheid over het bestaan.

Het was hem trouwens al eerder overkomen. Doordat ik zo in mijn bed lag te woelen kwamen die periode en de gebeurtenissen van toen weer in mijn geheugen terug. Heel lang geleden, toen we pas zo'n zes maanden samen waren, had hij me na een kus gezegd dat hij me liever niet meer zag. Ik was

verliefd op hem en bij die woorden doofde het vuur in mijn aderen en kreeg ik het ijskoud. Terwijl ik stond te bibberen was hij weggelopen en ik was tegen de stenen balustrade onder de Sant'Elmo-kerk naar de vale stad en de zee blijven staan kijken. Maar vijf dagen later had hij me opgelaten gebeld. Hij had zich verontschuldigd en gezegd dat hij door een gevoel van zinledigheid was overvallen. Die formulering was me bijgebleven en ik had hem nog vaak bij mezelf herhaald.

Lange tijd daarna, bijna vijf jaar geleden, had hij haar opnieuw gebruikt. We gingen toen om met Gina, een collega van hem op de Technische Universiteit, een intelligente en ontwikkelde vrouw uit een zeer welgestelde familie, die pas kort weduwe was en een dochter van vijftien had. We waren een paar maanden daarvoor naar Turijn verhuisd, zij had voor een mooi huis voor ons gezorgd, dat uitkeek op de rivier. Op het eerste gezicht was de stad me niet bevallen, ze leek wel van staal, maar al gauw had ik ontdekt dat het prettig was om vanaf het balkon van ons huis de seizoenen te volgen: in de herfst zag je het groen van het Valentinopark geel en rood worden en de wind daarna de bomen van hun blaadjes ontdoen. Die blaadjes dwarrelden dan door de nevelige lucht en zeilden over het grijze vlak van de Po; in de lente kwam er een fris, glinsterend windje van de rivier dat de nieuwe loten en de takken van de bomen in beweging bracht.

Ik had me snel aangepast, vooral omdat moeder en dochter meteen erg hun best hadden gedaan om alles zo gemakkelijk mogelijk voor me te maken; ze hadden me wegwijs gemaakt en me meegenomen naar de meest betrouwbare winkels. Maar het was vriendelijkheid met een dubbele bodem geweest. Ik twijfelde er niet aan dat Gina verliefd was op Mario, ze deed veel te aanstellerig. Soms spotte ik onverbloemd met hem en zei ik: je verloofde heeft gebeld. Hij ging daar met een zeker genoegen tegenin en we lachten er samen om, maar intussen was de band met die vrouw wel steviger geworden, er ging geen dag voorbij of ze belde op. De ene keer vroeg ze hem met haar ergens naartoe te gaan, de andere keer haalde ze haar dochter erbij die geen weg wist met

een opgave voor scheikunde, dan weer zocht ze een boek dat niet meer in de handel was.

Aan de andere kant wist Gina een redelijke gulheid aan de dag te leggen, ze kwam steeds met cadeautjes aan voor mij en de kinderen, ze leende me haar autootje en gaf ons dikwijls voor het weekend de sleutels van haar huis in de buurt van Cherasco. Wij namen ze graag in ontvangst, het was er fijn, ook al liepen we steeds het risico dat moeder en dochter onverwachts aan kwamen zetten en daarmee het ritme van ons gezin verstoorden. Bovendien moest elk plezier dat ons werd gedaan met een tegenprestatie worden beloond, waardoor al die vriendelijkheden een keten werden die ons gevangenhiield. Beetje bij beetje had Mario voor het meisje de rol van voogd op zich genomen; hij was met al haar leraren gaan praten alsof hij de plaats van haar overleden vader had ingenomen en ook al zat hij tot over zijn oren in het werk, op een gegeven moment had hij zich toch verplicht gevoeld om haar bijles te geven in scheikunde. Wat moest ik doen? Een tijdje probeerde ik de weduwe in bedwang te houden. Het ergerde me steeds meer hoe ze mijn man in de arm nam en hem lachend iets in zijn oor fluisterde. En toen, op een dag, werd alles me ineens duidelijk. Vanuit de keukendeur had ik gezien dat de kleine Carla toen ze in de gang afscheid nam na een van hun lessen, hem in plaats van op zijn wang, op zijn mond kuste. Ineens begreep ik dat het niet de moeder was waar ik me bezorgd over moest maken, maar de dochter. Misschien zelfs zonder dat ze daar zelf erg in had probeerde het meisje, wie weet hoe lang al, te peilen hoeveel macht haar golvende lichaam, haar onrustige ogen op mijn man hadden; en hij keek naar haar zoals je vanuit een schaduwrijke plek kijkt naar een witte muur waar de zon op staat.

We hadden erover gepraat, maar rustig. Ik haat stemverheffingen en onbeheerste gebaren. De familie waaruit ik afkomstig ben maakt haar gevoelens luid en duidelijk kenbaar en ik had het gevoel, vooral tijdens mijn puberteit, zelfs als ik zwiiggend met mijn handen op mijn oren in een hoekje van ons huis in Napels zat, gedeprimeerd door het verkeerslawaaï

van de via Salvator Rosa, dat het leven een en al sensatie was en dat alles met een vlijmscherpe zin, met een pathetisch gebaar, in één klap duidelijk moest zijn. Daarom had ik mezelf aangeleerd om weinig en weloverwogen te praten, me nooit te haasten, nooit hard te lopen – zelfs niet om de bus te halen – en om mijn reacties zo lang mogelijk uit te stellen en de tussentijd te vullen met verbaasde blikken en onzekere glimlachjes. Mijn werk had vervolgens mijn discipline verder ontwikkeld. Ik was uit de stad vertrokken met de bedoeling er nooit terug te keren, en twee jaar lang had ik op het klachtenbureau van een luchtvaartmaatschappij gewerkt, in Rome. Tot ik na mijn huwelijk ontslag had genomen en Mario over de hele wereld was gevolgd, overal waar hij door zijn werk als ingenieur heen werd gedreven. Nieuwe plaatsen, nieuw leven. Ook om mijn angst onder controle te houden had ik er voorgoed een gewoonte van gemaakt om geduldig te wachten tot elke emotie implodeerde en de weg van de beheerste stem volgde, in mijn keel bewaakt om geen opzien te baren.

Die zelfbeheersing was onontbeerlijk gebleken tijdens onze korte huwelijks crisis. Lange slapeloze nachten hadden we discussiërend doorgebracht, rustig en zachtjes pratend om te voorkomen dat de kinderen ons zouden horen en om harde woorden te vermijden die ongeneeslijke wonden zouden kunnen veroorzaken. Mario was vaag geweest als een zieke die de symptomen niet precies weet op te sommen. Het was me nooit gelukt hem te laten zeggen wat hij voelde, wat hij wilde en wat ik te verwachten had. En toen, op een middag, was hij na het werk thuisgekomen met een uitdrukking van schrik op zijn gezicht, of misschien was het niet echte schrik maar slechts de weerschijn van de schrik die hij op mijn gezicht had gelezen. In ieder geval had hij zijn mond opengedaan om me iets te zeggen en toen, in een fractie van een seconde, besloten om iets anders te zeggen. Ik had het gemerkt, het was bijna of ik de woorden in zijn mond had zien veranderen, maar de nieuwsgierigheid naar de zinnen waarvan hij had afgezien, had ik verdreven. Het was me genoeg geweest te zien dat die nare fase voorbij was, dat het slechts een tijdelijke duizeling was

geweest. Een gevoel van zinledigheid, was zijn ongewoon nadrukkelijke verklaring geweest, een herhaling van die uitdrukking die hij jaren eerder had gebruikt. Het had hem bevangen en 't hem onmogelijk gemaakt op zijn gewone manier te zien en te voelen; maar nu was het voorbij, hij voelde geen enkele onrust meer. De dag erna had hij een einde gemaakt aan de relatie met zowel Gina als Carla, hij had de bijlessen scheikunde stopgezet en was weer de oude geworden.

Dat waren de weinige, onbeduidende onregelmatigheden geweest in het verhaal van onze liefde en die nacht ging ik elk detail ervan na. Daarna stond ik op, kwaad op de slaap die niet kwam, en zette ik kamillethee voor mezelf. Zo zat Mario in elkaar, bedacht ik, jarenlang een en al rust, zonder ook maar één moment van verwarring en dan ineens helemaal van streek door een niemendalletje. Ook nu was hij ergens door van zijn stuk gebracht, maar ik moest me geen zorgen maken, ik hoefde hem alleen maar tijd te geven om zich te hernemen. Lang bleef ik voor het raam staan dat uitkeek op het donkere park, terwijl ik mijn hoofdpijn probeerde te verlichten door mijn voorhoofd tegen het koude glas te houden. Ik kwam pas weer tot mezelf toen ik het geluid hoorde van een auto die geparkeerd werd. Ik keek naar beneden, mijn man was het niet. Ik zag de musicus van de vierde verdieping, een zekere Carrano, die met gebogen hoofd de laan opliep met de grote kist van God weet wat voor instrument over zijn schouder. Toen hij onder de bomen van het pleintje verdwenen was, deed ik het licht uit en kroop ik terug in bed. Het was maar een kwestie van dagen, daarna zou alles weer goed komen.

2

Er ging een week voorbij en mijn man bleef niet alleen bij zijn beslissing, maar zette die nog kracht bij met een soort wrede verstandigheid.

In het begin kwam hij eens per dag naar huis, steeds op dezelfde tijd, tegen vier uur 's middags. Hij hield zich met de kinderen bezig, hij babbelde met Gianni en speelde met Ilaria en soms gingen ze met z'n drieën naar buiten met onze herdershond Otto, een doodgoeie lobbies, om hem over de paden van het park achter stokken en tennisballen aan te laten rennen.

Ik deed net of ik wat in de keuken te doen had, maar wachte vol spanning of Mario bij me langs zou komen en me duidelijk zou maken wat zijn bedoelingen waren, me zou vertellen of hij de kluwen die hij in zijn hoofd had ontdekt wel of niet had afgewikkeld. Hij kwam, vroeg of laat, maar met tegenzin, en iedere keer zichtbaar minder op zijn gemak, waar ik van mijn kant – volgens een strategie die ik tijdens de nachten die ik met wijdopen ogen doorbracht voor mezelf had bepaald – een toonbeeld van huiselijk leven tegenoverstelde, vol begrip en mildheid, dat ik soms zelfs vergezeld liet gaan van een vrolijke opmerking. Mario schudde zijn hoofd, zei dat ik te goed was. Dat ontroerde me, ik sloeg mijn armen om hem heen en probeerde hem te kussen. Hij trok zich terug. Hij was alleen gekomen – zei hij met nadruk – om met me te praten; hij wilde me laten begrijpen met wie ik vijftien jaar lang had geleefd. Daarom vertelde hij me wrede dingen uit zijn jeugd, bepaalde gemene streken uit zijn puberteit en storende afwijkingen uit zijn adolescentenjaren. Hij wilde alleen maar nare dingen over zichzelf vertellen, en wat ik ook zei om die behoefte om zichzelf naar beneden te halen af te zwakken, het overtuigde hem niet, hij wilde koste wat kost dat ik hem zag zoals hij zei dat hij was: nergens goed voor, niet tot echte gevoelens in staat, middelmatig en zelfs in zijn vak op drift geslagen.

Ik luisterde heel aandachtig naar hem, weerlegde hem rustig, ik vroeg nergens naar en stelde hem ook geen ultimatum, ik probeerde hem er alleen maar van te overtuigen dat hij altijd op mij kon rekenen. Maar ik moet toegeven dat achter die schijn al gauw een golf van angst en woede opkwam waar ik van schrok.

Op een nacht schoot me ineens weer een donkere figuur uit mijn Napolitaanse kinderjaren te binnen. Een dikke, energieke vrouw die in onze flat woonde, achter piazza Mazzini. Als ze boodschappen ging doen sleepte ze altijd haar drie kinderen door de overvolle steegjes achter zich aan. Beladen met groente, fruit en brood kwam ze terug, met die drie kinderen, die zich aan haar rok en haar boordevolle tassen vastklampten en die ze met wat opgewekt tonggeklak dirigeerde. Als ze me op de trappen van de flat zag zitten bleef ze staan, zette haar lading neer op een tree, graaide in haar zakken en deelde snoepjes uit aan mij, mijn vriendinnetjes en haar eigen kinderen. Ze gedroeg zich en zag eruit als een vrouw die vrede heeft met haar zware werk en ze verspreidde ook een lekkere geur, als van nieuwe stof. Ze was getrouwd met een man uit de Abruzzes, met rood haar en groene ogen; hij was vertegenwoordiger en reisde daarom voortdurend met zijn auto tussen Napels en de Abruzzes heen en weer. Van hem herinnerde ik me nu alleen nog maar dat hij erg zweette en een vuurrood gezicht had, alsof hij aan een huidziekte leed. Soms speelde hij met zijn kinderen op het balkon en maakte hij gekleurde vlaggetjes van zijdepapier, waar hij pas mee ophield als zijn vrouw opgewekt riep: 'Komen jullie, het eten is klaar!' Maar toen ging er iets mis tussen die twee. Na veel geschreeuw, waarvan ik soms midden in de nacht wakker werd en dat als met zaagtanden de stenen van ons gebouw en van onze steeg leek te splijten, en na langgerekte kreten en veel gehuil dat tot op het plein te horen was, tot onder de palmbomen met hun wijde takkenbogen en hun bladeren, die erdoor beefden van angst, verliet de man zijn huis uit liefde voor een vrouw uit Pescara en niemand zag hem ooit nog terug. Van toen af aan huilde onze buurvrouw elke nacht. Ik hoorde dat luidruchtige gehuil vanuit mijn bed, een soort gerochel dat als een stormram door de muren brak en mij de stuipen op het lijf joeg. Mijn moeder had het erover met haar naaistertjes; ze knipten, naaiden en praatten, praatten, naaiden en knipten, terwijl ik onder de tafel met de spelden en het krijt speelde. Ik herhaalde bij mezelf wat ik hoorde, woor-

den die het midden hielden tussen droefheid en dreiging: als je je man niet bij je weet te houden verlies je alles, vrouwenverhalen over gevoelens die voorbij zijn, over wat er gebeurt als je boordevol liefde onbemind achterblijft, zonder iets.

De vrouw verloor alles, zelfs haar naam (ik geloof dat ze Emilia heette), voor iedereen werd ze 'het arme mens', zo begonnen we over haar te praten. Het arme mens huilde, het arme mens schreeuwde, het arme mens leed, gekweld door de afwezigheid van de bezwete rosse man met zijn groene verradersogen. Ze wong een vochtige zakdoek tussen haar handen, vertelde tegen iedereen dat haar man haar had verlaten, haar uit zijn hoofd en zijn hart had gebannen, en wong haar zakdoek tot haar knokkels wit zagen, ze vervloekte de man die haar als een hitsig beest was ontglipt, de heuvel van de Vomero op.

Ik begon walging te voelen voor een dergelijk vertoon van verdriet. Ik was acht, maar ik schaamde me voor haar, ze nam haar kinderen niet meer mee, haar lekkere geur was verdwenen. Nu kwam ze stijf de trap af, haar lichaam verdord. De weelderigheid van haar boezem, van haar heupen, van haar dijen had ze verloren, haar brede, joviale gezicht, haar heldere lach was ze kwijt. De botten begonnen door haar huid heen te schijnen, haar ogen lagen verzonken in paarsige putten, haar handen voelden als vochtige spinnenwebben. Op een keer riep mijn moeder uit: het arme mens, ze is zo droog als een gezouten ansjovis. Vanaf dat moment volgde ik haar elke dag met mijn ogen om haar goed in de gaten te houden als ze zonder boodschappentas, zonder ogen in haar oogkassen en met wankele tred de voordeur uitliep. Ik wilde haar nieuwe gedaante van grijsblauwe vis zien, de zoutkorreltjes die op haar armen en benen glinsterden.

Ook door die herinnering bleef ik me tegenover Mario gedragen alsof ik een en al warme nadenkendheid was. Maar na een poosje wist ik niet meer hoe ik moest reageren op zijn overdreven verhalen over neuroses en kwellingen uit zijn kindertijd en puberjaren. Aangezien ook zijn bezoeken aan de kinderen begonnen af te nemen, voelde ik na een dag of tien

een bittere wrok in me opkomen, waar op een gegeven moment ook nog het vermoeden bij kwam dat hij tegen me loog. Ik bedacht dat net zoals ik hem weloverwogen alle deugden toonde van de vrouw die verliefd is en daardoor bereid om hem in die onduidelijke crisis tot steun te zijn, hij weloverwogen mijn afkeer probeerde op te wekken om mij zover te krijgen dat ik tegen hem zou zeggen: ga weg, ik walg van je, ik verdraag je niet langer.

Mijn vermoeden werd al snel zekerheid. Hij wilde me helpen accepteren dat onze scheiding noodzakelijk was; hij wilde dat ik hem uit mezelf zou zeggen: je hebt gelijk, het is afgelopen. Maar ook toen reageerde ik niet onbehoorlijk. Ik bleef omzichtig te werk gaan, zoals ik altijd deed met de ongelukken van het leven. De enige uiterlijke tekenen van mijn onrust werden een neiging tot slordigheid en een verzwakking van mijn vingers, die naarmate de angst toenam, zich minder stevig om de dingen sloten.

Bijna twee weken lang stelde ik hem niet één keer de vraag die mij vanaf het eerste ogenblik op het puntje van de tong had gelegen. Pas toen het mij niet langer lukte zijn leugens te verdragen, besloot ik hem met zijn rug tegen de muur te zetten. Ik maakte tomatensaus met gehaktballetjes – daar was hij dol op –, sneed aardappels aan schijfjes en bakte ze met rozemarijn in de oven. Maar ik kookte niet met plezier, ik was lusteloos, sneed me met de blikopener, een fles wijn glipte uit mijn hand, scherven en wijn vlogen alle kanten op, ook tegen de witte muren. Meteen daarna liet ik door een te bruusk gebaar, dat bedoeld was om een doek te pakken, ook de suikerpot vallen. Een langdurige fractie van een seconde explodeerde in mijn oren het geruis van de suikerregen, eerst op het marmer van het aanrecht en vervolgens op de met wijn bevlekte vloer. Ik voelde me ineens zo uitgeput dat ik de bende de bende liet en de kinderen vergetend, alles vergetend, naar bed ging, ook al was het elf uur 's ochtends. Toen ik wakker werd en mijn nieuwe positie van in de steek gelaten echtgenote langzaam maar zeker weer tot me doordrong, besloot ik dat ik er genoeg van had. Verdwaasd stond ik op, ik ruim-

de de keuken op, rende om de kinderen van school te halen en wachtte op zijn korte bezoekje uit liefde voor de kinderen.

Hij kwam tegen de avond, hij leek me goedgehumt. Na een beleefdheidspraatje verdween hij in de kamer van Gianni en Ilaria en hij bleef bij hen tot ze sliepen. Toen hij weer te voorschijn kwam wilde hij ervandoor, maar ik dwong hem om met mij te eten. Ik hield de pan met de saus onder zijn neus, de gehaktballetjes, de aardappels, en ik bedekte de dampende macaroni met een overvloedige laag van het donkerrode mengsel. Ik wilde dat hij in dat bord pasta alles zou zien wat hij – door weg te gaan – niet meer met zijn blik zou kunnen strelen, niet meer zou kunnen likken, of aaien, of beluisteren of opsnuiven – nooit meer. Maar ik kon het niet opbrengen nog langer te wachten. Hij was nog niet eens begonnen met eten of ik vroeg: ‘Ben je verliefd op een andere vrouw?’

Hij glimlachte en ontkende het vervolgens, ogenschijnlijk zonder zich ongemakkelijk te voelen, terwijl hij een onbevanging verbazing aan de dag legde over die misplaatste vraag. Hij overtuigde me niet. Ik kende hem goed, zo deed hij alleen als hij leugens vertelde, meestal voelde hij zich ongemakkelijk bij directe vragen van welke aard ook. Ik drong aan: ‘Er is een ander, hè? Er is een andere vrouw. Wie is het, ken ik haar?’

En toen, voor het eerst sinds deze toestand was begonnen, verhief ik mijn stem; ik schreeuwde dat ik het recht had om het te weten. ‘Je kunt me hier niet laten zitten hopen, als je in feite alles al hebt besloten,’ zei ik.

Toen beduidde hij met zijn hand, zenuwachtig en met neergeslagen ogen, dat ik zachter moest praten. Hij was nu zichtbaar ongerust, misschien wilde hij niet dat de kinderen wakker werden. Maar ik voelde alle ingetoomde protesten in mijn hoofd, veel woorden lagen al op de grens waarachter je je niet meer kunt afvragen wat wel goed is om te zeggen en wat niet.

‘Ik wil niet zachtjes praten,’ siste ik. ‘Ze moeten weten wat je me allemaal hebt aangedaan.’

Hij staaarde naar zijn bord, keek me toen recht in de ogen en zei: 'Ja, er is een andere vrouw.'

Daarna prikte hij met misplaatst elan een flinke hoeveelheid macaroni aan zijn vork en bracht de pasta naar zijn mond, bijna alsof hij zichzelf tot zwijgen wilde brengen om niet het risico te lopen meer te zeggen dan nodig was. Maar het belangrijkste had hij tenslotte gezegd, hij had besloten het me te vertellen, en nu voelde ik in mijn borst een langdurige pijn, die bezig was me elk gevoel te benemen. Dat realiseerde ik me toen ik merkte dat ik niet reageerde op wat er met hem gebeurde.

Hij was begonnen te kauwen op zijn bekende methodische manier, maar plotseling knarste er iets in zijn mond. Hij hield op met kauwen, zijn vork viel op zijn bord, hij kreunde. Nu zat hij de hap op zijn handpalm uit te spugen, pasta, saus en bloed, het was werkelijk bloed, rood bloed.

Ik keek naar zijn bevlekte mond zonder dat ik er deel aan had, zoals je naar de projectie van een dia kijkt. Meteen veegde hij met zijn servet zijn hand schoon, zijn ogen wijd open-gespalkt, hij stak zijn vingers in zijn mond en trok een glasherf uit zijn gehemelte.

Hij staaarde er vol afgrijzen naar, liet hem aan mij zien en riep buiten zichzelf, met een haat waartoe ik hem nooit in staat had geacht: 'Zo zit het dus? Dat wil je me aandoen? Dat is wat je wilt?'

Hij sprong op, gooide zijn stoel omver, zette hem weer overeind, stampte er een paar keer mee op de vloer alsof hij hoopte dat hij voorgoed aan de tegels vast zou blijven zitten. Hij zei dat ik een onbillijke vrouw was, niet in staat zijn redenen te begrijpen. Nooit, nooit had ik hem echt begrepen, en alleen zijn geduld, of misschien zijn armzaligheid, had ons zo lang bij elkaar gehouden. Maar nu was het genoeg. Hij schreeuwde dat ik hem bang maakte, glas in zijn pasta doen, hoe had ik gekund, ik was gek. Hij liep weg en sloeg met de deur, zonder zich om de slapende kinderen te bekommeren.

Even bleef ik zitten. Het enige waar ik aan kon denken was dat hij een ander had, dat hij verliefd was geworden op een andere vrouw, hij had het toegegeven. Toen stond ik op en begon ik af te ruimen. Op het tafelkleed zag ik de glasscherf liggen met een kring bloed eromheen. Met mijn vingers doorzocht ik de saus en ik viste nog twee stukjes op van de fles die me 's ochtends uit de hand was geglipt. Ik kon me niet langer beheersen en barstte in huilen uit. Toen ik gekalmeerd was gooide ik de saus in de vuilnisbak. Otto kwam naast me staan janken. Ik pakte zijn lijn en we gingen naar buiten.

Op dat uur van de avond was het pleintje verlaten, het gebladerte van de bomen hield het licht van de lantaarns gevangen, donkere schaduwen brachten angsten uit mijn kindertijd terug. Meestal was het Mario die de hond uitliet, dat deed hij tussen elf uur en middernacht, maar sinds hij weg was hoorde ook dat tot mijn taken. De kinderen, de hond, de boodschappen, het middagmaal, het avondeten, het geld. Alles wees me op de praktische gevolgen van het in de steek gelaten zijn. Mijn man had gedachten over mij en verlangen naar mij teruggetrokken om ze naar elders te verplaatsen. Van nu af aan zou het zo zijn: ik alleen voor de verantwoordelijkheden die eerst van beiden waren.

Ik moest reageren, ik moest me organiseren.

Niet bezwijken, zei ik tegen mezelf, niet overhaasten.

Als hij van een andere vrouw houdt dan is er niets dat helpt. Wat je ook doet, het zal hem langs zijn koude kleren afglijden, zonder sporen na te laten. De pijn beteugelen, afzien van de mogelijkheid van het onbeheerste gebaar, van de schrille stem. Neem kennis van het feit dat zijn gedachten elders zijn, dat hij van kamer is veranderd, dat hij is weggerend om zich in ander vlees op te sluiten. Niet doen zoals het arme mens, niet door tranen verteerd worden. Voorkom dat je gaat lijken op de gebroken vrouwen uit een beroemd boek uit je jeugd.

Ik zag de kaft ervan weer voor me, tot in de kleinste details. Mijn lerares Frans had het me opgedrongen toen ik haar al te onstuimig en met naïeve hartstocht had verteld dat ik schrijfster wilde worden. Dat was in 1978, meer dan twintig jaar geleden. ‘Lees dit maar eens,’ had ze tegen me gezegd, en ik had het ijverig gelezen. Maar toen ik het boek teruggaf, was me de hoogmoedige zin ontschoten: die vrouwen zijn stom. Ontwikkelde, welgestelde dames die als snuisterijen braken in de handen van hun verstrooide echtgenoten. Ze hadden me onnozel geleden in hun liefdesleven, ik wilde anders zijn, ik wilde verhalen schrijven over vrouwen die veel in hun mars hadden, vrouwen die hun onweerlegbare zegje te zeggen hadden, niet een handboek voor de in de steek gelaten vrouw met de verloren liefde als belangrijkste onderwerp van haar gedachten. Ik was jong, ik had pretenties. Ik hield niet van een te gesloten bladzijde, als een rolluik dat helemaal omlaag is. Ik hield van het licht, van de lucht tussen de latjes. Ik wilde verhalen schrijven vol tocht en gefilterde zonnestralen waarin het stof danst. En verder hield ik van de boeken van iemand die je vanaf elke regel naar beneden laat kijken en je de duizeling van de diepte doet voelen, de zwartigheid van de hel. Ik zei het gejaagd, in één adem, wat ik anders nooit deed, en mijn lerares lachte een beetje ironisch, een beetje rancuneus. Ook zij was waarschijnlijk iemand kwijtgeraakt. En nu, meer dan twintig jaar later, overkwam mij hetzelfde. Ik was Mario aan het verliezen, misschien was ik hem al kwijt. Gespannen liep ik achter Otto’s ongeduldigheid aan, ik voelde de vochtige adem van de rivier en het koude asfalt, door mijn schoenzolen heen.

Het lukte me niet tot rust te komen. Kon Mario me echt zo in de steek laten, zonder waarschuwing vooraf? Het leek me ongeloofwaardig dat hij zich van het ene moment op het andere niet meer voor mijn leven zou interesseren, alsof je een plant jarenlang water hebt gegeven en haar dan ineens laat stikken. Ik kon me niet indenken dat hij eenzijdig had beslist dat hij geen belangstelling voor mij meer hoefde te hebben. Nog maar twee jaar geleden had ik tegen hem ge-

zegd dat ik weer tijd voor mezelf wilde hebben, voor werk dat me een bepaald aantal uren per dag buitenshuis bracht. Ik had een baan gevonden bij een kleine uitgeverij, het werk boeide me, maar hij had er op aangedrongen het op te geven. Ook al zei ik hem dat ik het nodig had om mijn eigen geld te verdienen, al was het maar weinig, al was het maar heel weinig, toch had hij het me afgeraden, me gezegd: waarom nu, het ergste is voorbij, we hebben dat geld niet nodig, jij wil weer gaan schrijven, doe dat dan.

Ik had naar hem geluisterd, na een paar maanden had ik mijn ontslag genomen en voor het eerst had ik een vrouw in dienst genomen om me bij het huishoudelijk werk te helpen. Maar tot schrijven was ik niet in staat geweest, ik had mijn tijd verknoeid met even pretentieuze als verwarde pogingen. Terneergeslagen keek ik naar de vrouw die de flat poetste, een trotse Russin, niet echt bereid om kritiek en verwijten te verdragen. Geen enkele functie dus, schrijven dat er niet van kwam, weinig eigen contacten en mijn jeugdambities die als versleten stof uiteenvielen. Ik had de werkster ontslagen, ik verdroeg het niet dat zij zich in mijn plaats moe werkte als het mij niet lukte mezelf een tijd van creatieve vreugde te bieden, vol van mezelf. En zo was ik me weer met het huishouden bezig gaan houden en met de kinderen en Mario, alsof ik mezelf wilde vertellen dat ik voortaan niets anders verdiende. Maar kijk wat ik verdiende. Mijn man had een andere vrouw gevonden. Tranen welden in me op, maar ik huilde niet. Je sterk tonen, sterk zijn. Ik moest laten zien wat ik waard was. Alleen als ik mezelf die verplichting oplegde zou ik er heelhuids uitkomen.

Eindelijk liet ik Otto los en bibberend van de kou ging ik op een bankje zitten. Van dat boek uit mijn jeugd kwamen de paar zinnen bovendrijven die ik indertijd uit mijn hoofd had geleerd: 'Ik ben schoon ik ben echt ik speel open kaart.' Nee, zei ik tegen mezelf, dat zijn beweringen van iemand die het spoor bijster is. Om te beginnen altijd komma's zetten, dat moest ik niet vergeten. Wie zijn woorden zo uitspreekt, heeft de lijn al overschreden, voelt de noodzaak zichzelf op te he-

melen en is dus de ontreddering nabij. En ook: 'De vrouwen zijn allemaal nat, God weet waardoor ze voelen dat zijn knots rechtop staat.' Toen ik een klein meisje was hield ik van obscene taal, het gaf me een gevoel van mannelijke vrijheid. Nu wist ik dat uit obsceniteiten vonken van waanzin kunnen schieten als ze uit een zo beheerste mond als de mijne kwamen. Daarom sloot ik mijn ogen, ik nam mijn hoofd tussen mijn handen en kneep mijn oogleden samen. De vrouw van Mario. Ik stelde me haar voor als een rijpe vrouw, met haar rok omhoog in een wc, terwijl hij achter haar stond en haar bezwete billen bewerkte en zijn vingers in haar kont stak, de vloer glibberig van het sperma. Nee, ophouden.

Met een ruk ging ik recht zitten, floot Otto om hem terug te roepen, een fluitje dat Mario me had geleerd. Weg met die beelden, weg met die taal. Weg met de gebroken vrouwen. Terwijl Otto op en neer rende en zorgvuldig zijn plasplekken uitkoos, voelde ik in elk hoekje van mijn lijf het schrijven van het seksueel in de steek gelaten zijn en ook het gevaar te verdrinken in minachting voor mezelf en heimwee naar hem. Ik stond op, liep terug door het laantje, floot nog eens en wachtte tot Otto weer opdook.

Ik weet niet hoeveel tijd er verstreek, ik vergat de hond, ik vergat waar ik was. Zonder dat ik er erg in had gleden ik weg in de liefdesherinneringen die ik met Mario deelde, en dat deed ik teder, lichtelijk opgewonden en rancuneus. Wat me weer wakker schudde was mijn eigen stem, als in een dreun stond ik tegen mezelf te zeggen: 'Ik ben mooi, ik ben mooi.' Toen zag ik Carrano, onze buurman de musicus, de laan oversteken en naar het pleintje lopen, naar de voordeur.

Gebogen, met lange benen, zijn donkere gestalte gebukt onder zijn instrument, liep hij me op honderd meter afstand voorbij en ik hoopte dat hij mij niet zag. Hij was zo'n verlegen man die duidelijk geen maat weet te houden in de omgang met anderen. Als zulke mannen hun kalmte verliezen, verliezen ze die zonder enige controle; als ze aardig zijn, zijn ze dat tot op het plakkerige af. Hij had dikwijls woorden gehad met Mario, nu eens vanwege een lek in onze badkamer

waardoor zijn plafond vlekkerig was geworden, dan weer omdat Otto hem hinderde met zijn geblaf. Zijn verhouding tot mij was ook niet geweldig, maar om minder vaak voorkomende redenen. De keren dat ik hem was tegengekomen, had ik een belangstelling in zijn ogen gelezen die mij in verlegenheid had gebracht. Niet dat hij vulgair was geweest, hij was niet tot vulgariteit in staat. Maar ik geloofde dat vrouwen, alle vrouwen, hem onrustig maakten en dan vergiste hij zich in zijn manier van kijken, vergiste hij zich in zijn gebaren, vergiste hij zich in zijn woorden, waardoor hij ongewild zijn begeerte aan het licht bracht. Hij wist het zelf, hij schaamde zich ervoor en als het gebeurde, betrok hij me in zijn eigen schaamte, ongewild misschien. Daarom probeerde ik zo weinig mogelijk met hem te maken te krijgen, het stoorde me zelfs om goedendag of goedenavond tegen hem te zeggen.

Ik sloeg hem gade terwijl hij, lang – nog langer door het silhouet van de kist voor zijn instrument –, mager en toch met zware tred, en vergrijsd het pleintje overstak. Plotseling was het of zijn ingehouden tred uitschoot, spartelde om niet uit te glijden. Hij bleef staan, bekeek de zool van zijn rechterschoen en vloekte. Toen zag hij mij en zei bitter: ‘Hebt u het gezien? Ik heb mijn schoen verpest.’

Er was niets dat erop wees dat ik enige schuld had, maar niet op mijn gemak verontschuldigde ik mij toch meteen en ik begon uit alle macht ‘Otto, Otto!’ te roepen, alsof de hond zich rechtstreeks tegenover onze buurman had te rechtvaardigen om mij zo van alle schuld te ontheffen. Maar Otto schoot, gelig van kleur, snel door de plassen lantaarnlicht en verdween toen in de duisternis.

De musicus veegde zenuwachtig met zijn voet over het gras aan de kant van de laan en bekeek zijn zool toen uiterst aandachtig.

‘U hoeft zich niet te verontschuldigen, laat uw hond alleen ergens anders los. Er zijn mensen die klagen.’

‘Het spijt me, meestal let mijn man er goed op...’

‘Neemt u me niet kwalijk, maar uw man is lomp.’